

ТАГЛІНА Ю.С. (канд. філос. наук, доц. кафедри теорії культури та філософії науки ХНУ імені В.Н.Каразіна)

ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА: ПРИЧИНА ТА НАСЛІДОК КРИЗИ ДУХОВНОСТІ.

У статті розглядаються питання, що стосуються екологічної етики. Особлива увага приділяється питанню: чи є екологічна криза причиною кризи духовності людини, або є її наслідком? З точки зору автора, коріння зростання екологічної кризи треба шукати у відсутності стабільної духовної основи в сучасному житті людини. Особистість, яка вступає в діалог з природою, має бути внутрішньо вільна і здатна нести відповідальність за свої вчинки, дотримуючись не споживчих, а аксіологічних пріоритетів у взаємодії з навколишнім світом.

Ключові слова: криза духовності, екологічна етика, екологічна криза, техногенне суспільство

Таглина Ю.С. ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ КРИЗИС: ПРИЧИНА И СЛЕДСТВИЕ КРИЗИСА ДУХОВНОСТИ В статье рассматриваются вопросы, касающиеся экологической этики. Особое внимание уделяется вопросу: является экологический кризис причиной кризиса духовности человека, либо является ее следствием? С точки зрения автора, корни экологического кризиса нужно искать в отсутствии стабильной духовной основы в современной жизни человека. Личность, которая вступает в диалог с природой, должна быть внутренне свободна и способна нести ответственность за свои поступки, придерживаясь не потребительских, а аксиологических приоритетов во взаимодействии с окружающим миром.

Ключевые слова: кризис духовности, экологическая этика, экологический кризис, техногенное общество

Taglina J.S. ECOLOGICAL CRISIS: CAUSE AND CONSEQUENCE OF THE SPIRITUAL CRISIS The article describes question environmental ethics. Special attention is paid to the question: is the environmental crisis caused crisis of human spirituality, or is its effect? From the point of view of the author cause of the problem of the environmental crisis must be sought in the absence of a stable spiritual foundation in modern life.

The person who enters into a dialogue with nature, must be inwardly free, and can be responsible for their actions, not adhering to the consumer, but adhering axiological priorities in collaboration with the world.

Elements of ecological culture in general should be formed and detected in different areas of society: economic, social, political, spiritual, moral. Indeed, environmental consciousness is an important step to understanding what way can be harmonized relationship between humanity and the natural environment.

Freedom of personality involves understanding these alternatives requires capabilities and abilities to work for the implementation of the selected alternative. In technogenic society, this problem is particularly acute, and therefore need to seek ways and means of protecting freedom of each individual, which is closely intertwined with the problem of the prospects of technological society.

Prospects for overcoming the ecological crisis will depend on those real mechanisms to protect individual freedom, which can create a technogenic society.

Keywords: spiritual crisis, environmental ethics, ecological crisis, technogenic society.

Кілька останніх десятиліть у філософських працях звучить багато думок, що стосуються сучасної екологічної кризи та людини, як причини цієї кризи.

Суть цих думок наступна: екологічна криза призвела, крім усього іншого, до кризи духовності. Тоді ми можемо говорити про те, що споживацьке ставлення до природи виступає одним з чинників руйнування системи людських цінностей.

Але чи не слід розглядати проблему духовності, а, якщо бути більш точними, проблему бездуховності, не як слідство, а як причину кризи системи взаємовідносин людини і природи? Відсутність стабільної духовної основи в сучасному житті людини - можливо тут слід шукати коріння зростання екологічної кризи.

Взаємозв'язок кризових ситуацій в екологічній і духовній сфері висвітлювалася у багатьох роботах, неодноразово приділялася увага як екологічній, так і антропологічній складовій.

Філософський аналіз екологічної кризи подано в роботах з соціальної екології Е.В. Гірусова, Н.М. Мамедова, Ю.Г. Маркова, Дж. Робінсона, Ф. Сен-Марка, А.Д. Урсула, А.С. Шилова, В. Хесле, Г. Хефлінга та ін.

На якому етапі ми починаємо помічати глобальну кризу духовності людства, і що могло привести до неї? Що істотно змінилося в останні пару століть? Скоріш за все - це швидкість передачі інформації. Якщо ще двісті років тому пересилка листа з одного міста в інше вимагала великих затрат часу та енергії, то сьогодні його передача між континентами займе всього кілька секунд. Зі швидкістю зріс і обсяг переданої інформації. Ми відправляємо і отримуємо за день таку кількість інформації, яку раніше не змогли б передати й за місяці. Але, разом із збільшенням обсягу одержуваної інформації, ми набуваємо зворотну кореляцію з двох моментів: фільтрації та рефлексії.

Буквально похована під шквалом інформації, людина не в силах ані критично її оцінювати, ані піддавати рефлексії. Не встигнувши сповна усвідомити - людина передає весь потік інформації далі, тим самим не вникаючи в суть речей, просто не піднімаючись на глобальний інформаційний рівень [3].

Це побутове сприйняття дійсності - готова основа для кризи: рівень науково-технічного прогресу стає недосяжний, хоча зберігається ілюзорність співпричетності до нього.

Почуття співпричетності практично обумовлено тим, що техніка стає суб'єктом моральних відносин. Людська свідомість замикається на техніці, якій підпорядковується все більше сфер життя суспільства. Здавалося б, міць технології, рівень інформаційної комунікації, те, що супроводжує техногенну цивілізацію, повинно виступати опорою для людини. Але насправді, замість міцної духовної основи, людина отримує порожнечу, а рівень духовності соціуму падає.

Погляди на майбутнє техногенного суспільства, як і погляди на технологію, ніколи не були однозначними. Одні автори відзначали чималу користь для суспільства, яку ніс із собою розвиток технології: підвищення рівня життя, полегшення праці людини, розвиток засобів зв'язку, завдяки яким люди отримують можливість мати необхідну інформацію, а також багато чого іншого. Проте, як відзначали інші дослідники, не можна не звернути увагу на наявність різноманітних несприятливих факторів, які неминуче виникають разом із розвитком технології. До таких моментів належить формування єдиної маси продуктів і єдиної масової культури, утрата різноманіття людських відносин, нерациональне використання природних ресурсів і руйнування природного середовища.

В умовах технологізації людської життєдіяльності людина повинна відмовитись від більшості своїх дійсних бажань, інтересів, волі і сприймати світ і діяти у відповідності із стандартами техногенного суспільства. За таких умов внутрішні особистісні потреби не знаходять реалізації і замінюються іншими типами стосунків, неадекватними природі і орієнтаціям духовного світу людини. Е.Фромм розглядає таке порушення людської природності через форми існування людини, доходячи висновку, що в техногенному

суспільстві потреба існувати “за принципом буття” витісняється існуванням “за типом володіння” [5].

Багатоманітність ракурсів і підходів осмислення сучасної екологічної ситуації, які виходять за межі власно науки, потреба узгодити метанаукові, етичні і світоглядні аспекти екологічної проблематики обумовлюють потребу створення загальної філософії екології.

Псевдопотреби або пов'язані зі штучним формуванням потреб, або мають переважно психологічні властивості, хоча ті й інші кореняться в соціальній дисгармонії. А це додатковий соціальний тягар, який накладається на природу [2; 4]

Споживацьке ставлення до природи призводить до її руйнації. Більш того, руйнується й система цінностей. Людина, націлена на споживацтво речей, які їй потрібні лише у антропогенному світі, які здаються їй важливими та необхідними, поступово втрачає уявлення про справжній оточуючий світ, про цілісність природи. Справжні цінності витісняються примітивними штучно створеними бажаннями, що призводить до руйнації цілісності людини, як особистості.

Людина, орієнтована тільки на свої інтереси і потреби заподіює своїй власній особистості непоправний збиток. Однак прагнення до задоволення своїх потреб за будь-яку ціну заподіює шкоду не тільки одній даній особистості, це може обернутися чималою шкодою для всього людства.

Які саме умови варто створити, щоб вони сприяли досягненню спільного блага? Якщо ми маємо на увазі і благо наступних поколінь, то необоротні руйнування природи ні в якій мері не можуть вважатися припустимими, нехай навіть сьогодні вони і полегшують нам досягнення деяких самих по собі бажаних соціальних цілей, наприклад загальної зайнятості. людське життя повинне розцінюватися як основне благо, і життя наступних поколінь виявляється більш істотною в порівнянні із соціально-економічним благополуччям поколінь нинішніх.

Для виходу з кризи системи цінностей неминуча поступова зміна цінностей, спрямована на регуляцію відносин людини і навколишнього середовища. Стратегія практичних орієнтацій людства має суттєво змінитися, адже в процесі природокористування здобувається не тільки «хліб насущний», а й «хліб духовний». Природа неминуча цінність, що має для людського існування вирішальне значення [1].

Вищі духовні цінності повинні регулювати побутові потреби та їх диференціацію. Обмеженість сучасного людства в ресурсах — це результат дії певних соціальних і культурних чинників, на які можна певною мірою впливати через організацію суспільного життя.

Всі ці соціокультурні трансформації, які безпосередньо стосуються духовного життя людини і суспільства, ведуть до нестабільності взаємин людини з природою - адже в умовах мінливої і перетворює реальності змінюються і ціннісні орієнтири буття людини.

По суті - духовна криза в людині перетворюється в кризу екологічну. Отже, ми розглядаємо не просто систему «людина - природа». Криза цих взаємин глибше, і лежить в кризі системи «людина-людина» [6].

Отже, неодноразово вказувалося на те, що вихід з духовної кризи вимагатиме трансформації цінностей техногенної цивілізації, що насамперед стосується відносин у системі «людина - природа».

Але, можливо, для подолання кризи екологічної спершу слід подолати кризу моральну, створити систему цінностей і пріоритетів, які дозволять надалі будувати діалог між людиною і природою.

Для того, щоб сформувані цілісну особистість, здатну усвідомлено освоювати навколишнє середовище з метою створення оптимальних екологічних умов буття людини, ряд дослідників називають необхідні умови: наявність екологічної культури, екологічної освіти, формування морально-екологічної парадигми. Деякі аспекти дослідження екокультурних механізмів оптимізації людської діяльності, вивчення духовних принципів відношення людини і суспільства до природи, екологічної культури представлені в

роботах В.Бахарева, В.Кобилянського, А.Кочергіна, Б.Ліхачева, Е.Маркаряна, Н. Реймерса, В.Ясвіна та ін.

Елементи екологічної культури взагалі повинні формуватися і виявлятися в різних сферах життя суспільства: економічній, соціальній, політичній, духовній, моральній. Дійсно, екологічна свідомість є важливим кроком до розуміння того, яким способом можуть бути гармонізовані відносини між людством і перетворюваним ним природним середовищем.

Але все це має сенс лише тоді, коли особистість, яка вступає в діалог з природою, внутрішньо вільна і здатна нести відповідальність за свої вчинки, дотримуючись не споживчих, а аксіологічних пріоритетів у взаємодії з навколишнім світом.

Свобода особистості припускає усвідомлення справжніх альтернатив, вимагає наявності можливостей і здібностей діяти для здійснення обраної альтернативи. У техногенному суспільстві ця проблема є особливо гострою і тому необхідні пошуки шляхів і способів захисту свободи кожного індивіда, що тісно переплітаються із проблемою перспектив техногенного суспільства.

Перспективи подолання екологічної кризи будуть залежати від тих реальних механізмів захисту індивідуальної свободи, які зможе створити техногенне суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологія і культура. – К.: Наукова думка, 1991. – 260 с.
2. Коммонер Б. Технология прибыли. – М.: Мысль, 1976. – 112 с.
3. Крайнов А.Л. Экологическое сознание: сущность и социально-исторические феномены: Автореф. дис. канд. філос. наук/ Крайнов, Андрей Леонидович – Саратов, 2001. – 26 с.
4. Очерки по истории экологии. – М.: Наука, 1970. – 292 с.
5. Фромм Э. Иметь или Быть? – М.: Прогресс, 1986. – 238 с.
6. Черникова Н. А. Духовность человека в контексте экологической культуры: Автореф. дис. канд. філос. наук / Черникова, Наталья Алексеевна – Ставрополь, 2006. – 21 с.